

könyv
könyvtár
könyvtáros

1997
február

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1997. február

Tartalom

Könyvtárpolitika

Bariczné Rózsa Mária: A közkönyvtárak fejlesztési programjának állása ..	3
Fókuszban a könyvtár (NKA pályázat nyertesei)	9

Extra Hungariam

Koltay Tibor: A könyvtárostól a műszaki szerkesztőig	32
Nemes Erzsébet: Egymásra utalva (Olvasás és könyvtárkultúra határon innen és túl)	34
Papp József: A szlovéniai könyvtárak számítógépes hálózata és a mozgókönyvtári ellátás Muravidéken	43
Róth András: A múltó idő sodrában avagy rekvium a határon túli iskolai könyvtárakért	46
A Könyvtári és Informatikai Kamara hírei	55
Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	57

Lapunk e számában az 1996. évi, Pekingben tartott IFLA konferencia résztvevői számára ajándékozott kötetből válogattunk kínai kalligrafikákat.

From the contents

Bariczné Rózsa Mária: State of the art of the development programme of public libraries (3);

Erzsébet Nemes: Reading and library culture in Hungary and among the Hungarian population of neighbouring countries (report and conference papers) (34).

Cikkeink szerzői

Bariczné Rózsa Mária, az MKM tanácsosa; *Koltay Tibor*, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója; *Nemes Erzsébet*, a KSH Könyvtárának munkatársa; *Papp József*, a Területi és Tanulmányi Könyvtár (Muraszombat) munkatársa; *Róth András*, a Benedek Elek Tanítóképző (Székelyudvarhely) könyvtárosa

Szerkesztőbizottság:

Borostyániné Rákóczi Mária, Poprády Géza, dr. Skaliczki Judit

Szerkeszti:

Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 97.063

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

HU-ISSN 1216-6804

A közkönyvtárak fejlesztési programjának állása

A művelődési tárca folytatni kívánja a közkönyvtárak fejlesztésére kidolgozott program megvalósítását. Hosszú távú megoldást természetesen ezen a területen is a **könyvtári ellátásról szóló törvény** elfogadása, ill. az e törvényben megfogalmazott állami és önkormányzati feladatok végrehajtása és e feladatok ellátását biztosító központi támogatások rendszere jelenthet majd. A törvény koncepcióját – a kormányprogramnak megfelelően – elkészítettük, hamarosan megkezdjük a tárcaközi egyeztetést és az önkormányzati szövetségekkel való tárgyalásokat, így a törvény tervezete még ez év tavaszán a kormány, ill. a parlament elé kerülhet.

A törvény elfogadásáig, ill. a törvény elfogadásától függetlenül is szeretnénk azonban olyan programokat megvalósítani, amelyek elősegítik a közkönyvtárak jobb működését, s ezzel együtt az állampolgárok információhoz és művelődéshez való jogának érvényesítését.

Az elmúlt év során

- közreműködtünk abban, hogy a Nemzeti Kulturális Alap 150 millió forinttal külön keretet hozott létre elsősorban a lakóhelyi könyvtárak fejlesztésére,
- a törvény koncepciójával összhangban módosítottuk a minisztérium és az önkormányzatok kapcsolatainak kereteit és módjait, ennek érdekében meghirdettük a Könyvtárpártoló Önkormányzat cím (és az ezzel járó támogatás) elnyerésének lehetőségét,
- létrehoztuk az ún. desiderata-listát, melynek segítségével a könyvtárosok szavazatai alapján elősegítjük olyan művek megjelentetését, melyek a leginkább hiányoznak az olvasók tájékoztatásához, és ezeket kedvezményes áron juttatjuk el a könyvtárakba.

Szintén az elmúlt év során sikerült lehetőséget teremtenünk arra, hogy a privatizációs kamatbevételekből rendelkezésünkre álló **56 millió forintos keret** terhére *minden* megyei és városi könyvtár (és fővárosi kerületi főkönyvtár) számára 250 ezer forintot utalunk át, mellyel elsősorban a városi könyvtáraknak az országos könyvtári-informatikai rendszerhez való csatlakozását szeretnénk elősegíteni.

Ma a 206 városban a könyvtárak jelentősen különböző működési feltételekkel állnak olvasóik rendelkezésére. A művelődési tárca felelőssége elsősorban az ún. alapszolgáltatások (helybenolvasás, kölcsönzés, naprakész tájékoztatás stb.) biztosításának elősegítésére vonatkozhat. Ennek érdekében szeretnénk egyrészt növelni e könyvtárak állománygyarapítási kereteit, másrészt kiterjeszteni a számítógépes hálózatokhoz való csatlakozás feltételeinek megteremtését. E cél érdekében a könyvtárak fenntartóival folyamatos párbeszéd kialakítására van szükség.

A 250 ezer forintos támogatásról január első napjaiban kapta meg minden városi könyvtár az értesítést. Kaptak egy megállapodás-tervezetet, melynek kitöltése és visszaküldése után kerülhet sor az átutalásokra. **A könyvtár igazgatójának olyan fejlesztési programot kell kidolgoznia, mellyel elsősorban az olvasók naprakész tájékoztatását biztosíthatja.** Így elsősorban számítógépek és ezek perifériáinak beszerzése, már meglévő gépek bővítése, hálózati csatlakozás, vagy CD-ROM-leolvasók kialakítása stb. Az országos rendszer kiépítése szempontjából fontosnak tartjuk azt is, hogy a városi könyvtárak saját megyéjükön (vagy régiójukon) belül léphessenek közvetlen kapcsolatba egymással, ill. más típusú könyvtárakkal vagy információk központokkal és nem utolsósorban – ahol a műszaki lehetőségek adottak – minél előbb tegyék lehetővé az olvasók számára az Internethez való kapcsolódást. Ennek érdekében a városi könyvtár igazgatójának fejlesztési elképzeléseit véleményeztetnie kell a területileg illetékes megyei könyvtár szakembereivel, pontosan azért, hogy a beszerzéseket összehangoltan – a már meglévő adottságok figyelembevételével – és lehetőleg együttesen valósítsák meg. A fejlesztések kialakítása a legtöbb esetben plusz működési költségeket is igényel, ezért a könyvtárnak be kell szereznie a fenntartó kötelezettségvállalását is.

Mint említettük, 1996-ban a Nemzeti Kulturális Alap elkülönítetten 150 millió forintot osztott fel a lakóhelyi könyvtárak fejlesztésére. Ebből jelentős mértékben sikerült egyrészt az állománybeszerzéshez hozzájárulni (101 millió forinttal), másrészt elősegíteni a telekommunikációs kapcsolatok megteremtését: 169 községi és városi könyvtár kapott 150-200 ezer forintot, összesen 29 millió forint értékben. A minisztérium által adott 250 ezer forinttal együtt most végre jelentős előrelépést érhetünk el az ország könyvtári ellátásának gerincét képező városi könyvtárak informatikai fejlesztésében.

1997-ben folytatjuk a „**Könyvtárpártoló Önkormányzat**” cím elnyerésére kiírt pályázatunkat, és új programot indítunk a könyvtárak **állománygyarapítási kereteinek érdekeltsgnövelő támogatására.** Mindkét programról a Művelődési Közlönyben, a Pályázati Figyelőben és az Autonómia című önkormányzati tájékoztatóban adunk részletes tájékoztatást.

A „Könyvtárpártoló Önkormányzat – 1996” cím elnyerésére kiírt pályázat értékelése

A művelődési tárca az elmúlt évben először hirdette meg a Könyvtárpártoló Önkormányzat cím elnyerésének lehetőségét.

A pályázat **célkitűzése** volt:

- a lakóhelyi könyvtári ellátást biztosító önkormányzatok figyelmének a könyvtárakra irányítása,
- a könyvtárfenntartásra – és ezen belül a könyvtári dokumentumok beszerzésére – fordítható összegek emelésének motiválása, ennek érdekében a ki-magaslóan magas beszerzési kereteket biztosító önkormányzatok jutalmazása,

- tapasztalatok gyűjtése a kulturális tárca által kezdeményezendő, a lakosság könyvtári ellátásának fejlesztését szolgáló motivációs eszközök kidolgozásához,
- a könyvtári ellátásról szóló törvénytervezet elkészítéséhez tájékoztató adatok begyűjtése.

Tisztában vagyunk azzal, hogy az önkormányzatok könyvtárfenntartó- és működtető tevékenységüket forráshiányos helyzetben és elavult jogi szabályozás keretei között végzik, és e problémát nem ezzel a pályázattal, hanem a könyvtári ellátásról szóló törvénnyel lehet csak megoldani. E pályázati lehetőségek tehát kiegészítő szerepet szánunk.

Örömmel állapíthatjuk meg, hogy felhívásunkra több mint 300 önkormányzat jelentkezett. Sajnos a rendelkezésünkre álló összeg kevés volt ahhoz, hogy valamennyi pályázónkat jutalomban részesítsük. 1997-ben e pályázatot remélhetőleg differenciáltabb kategóriák szerint és jelentősen nagyobb összeggel hirdethetjük meg.

Összesen 301 helyi önkormányzat,

- a községek 7%-a (210),
- a városok 39%-a (77),
- a megyék 45%-a (8) és a főváros (+ 5 kerületi önkormányzat)

adta be pályázatát, melyek alapján kijelenthetjük, hogy a pályázat lebonyolítása eredményesnek tekinthető. Az eredetileg meghirdetett 1–2–3. helyezésem túl – tekintettel a szép számú jelentkezésre –, címet és támogatást kaptak a 4–5. helyezettek is, és különdíjat adományoztunk, szintén kategóriánként, azoknak az önkormányzatoknak is, akik az elmúlt évhez viszonyítva a legmagasabb %-ban emelték könyvtáruk állománygyarapítási keretét.

A megyei összesítések alapján a legtöbb pályázat Zala, Somogy, Pest és Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből érkezett, a legkevesebbet küldték Tolna, Békés, Vas és Baranya megyéből. Ezek az adatsorok alapvetően nem az adott megye településeinek számával arányosak, hanem elsősorban annak függvényei, hogy a településen alkalmazott könyvtárosok mennyire kvalifikáltak, figyelik-e a pályázati kiírásokat, és milyen viszonyban vannak az önkormányzat vezetőivel, ill. az önkormányzatok vezetői mennyire tartják fontosnak könyvtárukat. Az arányok kialakulásában nagymértékben meghatározó szerepet játszott az is, hogy a megyei könyvtár, mint hálózati központ, felhívta-e a pályázati lehetőségre a könyvtárosok (vagy a polgármesterek) figyelmét.

Miután a pályázatot önkormányzatok számára írtuk ki, így – az önkormányzati és hatásköri törvények alapján – a pályázat benyújtásáról a képviselő-testületeknek kellett döntenie. 94 pályázat mégis úgy érkezett, hogy nem közölték a képviselő-testületi határozat számát. Ez azt jelzi, hogy a polgármesteri hivatalok jelentős részében nincsenek tisztában a különböző feladat- és hatáskörökkel, illetve nem tartották fontosnak ebben az esetben a feladatkörök pontos betartását. Pályázatunk szempontjából ez most természetesen nemcsak formai kérdés, hiszen az egyik célkitűzésünk volt a figyelemfelkeltés, hogy a képviselő-testületek tagjai tekintsék át könyvtáruk helyzetét és (esetleg) az elnyerhető támogatás reményében emeljék a beszerzési keretek összegét. Konkrét „haszonról”, vagyis

plusz támogatás odaítéléséről 17 esetben kaptunk – könyvtárosoktól szóbeli – tájékoztatást, amely már így önmagában is jelentős eredménynek számít.

Az önkormányzatok 1993-ról 1994-re még összesen 117 millió forinttal, 1994-ről 1995-re már csak összesen 5 millió forinttal emelték a könyvtárak beszerzési kereteit, és e tendenciát tarthatatlannak ítéljük. A beadott pályázatok alapján 1995-ről 1996-ra nagyobb mértékű emelkedést prognosztizálhatunk: a 301 pályázó (az önkormányzatok 10%-a) átlagosan 25%-kal emelte a beszerzési kereteket, s ez a számadat már önmagában is igazolja e pályázat ösztönzőerejét.

Tájékoztató adatként rákérdeztünk a **könyvtárak gazdálkodási jogkörére**: a 301 könyvtár közül:

– önállóan gazdálkodó költségvetési szervként működik	54
– részben önálló gazdálkodó	110
– részjogkörrel gazdálkodó	105
– az adott polgármesteri hivatal költségvetésében szakfeladatként szerepel	31

A pályázók közül csak 1 könyvtár működik az önkormányzat(ok) közvetett fenntartásában: Jászszentlászló és Móricgát Önkormányzata (Bács-Kiskun megye) közösen hozta létre a Jóléti Szolgálat Alapítványt, s ennek keretében működtetik könyvtárukat. Mivel a könyvtári ellátásról szóló törvénytervezet tárgyalása során meg kell vizsgálnunk a könyvtárak jogi státuszának és gazdálkodásának, illetve a különböző szervezeti keretekben való működés lehetőségének a kérdését is, ezért e könyvtár tartalmi munkájáról, a gyűjtemény tulajdoni jogállásáról részletes tájékoztató anyagot kértünk, s ennek tapasztalatait is felhasználjuk a törvény-koncepció készítésekor. Az viszont, hogy a **301 önkormányzati könyvtár közül 300 költségvetési szervként, ill. szakfeladatként működik**, mindenképpen azt jelzi, hogy az önkormányzatok nem kísérleteznek a könyvtárak fenntartásának és működtetésének különböző szervezeti keretek (KHT, közalapítvány stb.) közötti megoldásával, és óvakodnak attól, hogy a könyvtári állomány tulajdonjogát alapítványnak vagy egyéb szervezetnek átadják. Az ún. közművelődési normatíva beolvasztásának ellenére, ill. e nevesítés megszüntetésétől függetlenül tehát az önkormányzatok alapvetően a költségvetés keretein belül oldják meg ennek a feladatnak az ellátását. (Az más kérdés, hogy ma már a legtöbb könyvtár mellett, ill. a legtöbb településen létezik köz- vagy magánalapítvány, melynek segítségével a költségvetésből nem finanszírozható fejlesztéseket támogatják.)

A településtípusok szerinti mechanikus kategorizálás több problémát vetett fel: az adatsorok alapján **kategóriánként előnyben részesültek azok, ahol kisebb a lakosság száma.** A több tízezres lélekszámú városok önkormányzatai szinte teljesen reménytelenül pályáztak, pedig pontosan ezekben a településtípusokban működnek a könyvtári ellátás szempontjából alapvetően fontos szolgáltatást nyújtó, legalább 100-150 ezer könyvtári dokumentummal rendelkező intézmények. A községek és városok közötti különbségtétel is problémát jelent: Devecser például mint nagyközség, 5570 fővel a községek között csak a 2. helyezést érte el, holott a ráfordítás szempontjából (360 Ft/fő) megelőzi a városok közötti első helyezést elért Balatonföldvárt (325 Ft/lakos), ahol 2308 fő él. A

結翰
墨緣

又天下士結翰墨緣此余之素志也
八七殘叟李韶哉

jövőre vonatkozóan célszerű megvizsgálni annak lehetőségét, hogy a kategóriákat lakosságszám arányában hozzuk létre, vagy legalább a településtípusokon belül e szempont szerint alcsoportokra osszuk a pályázókat.

(E problémák jelentkezésével tisztában voltunk a pályázat kiírásakor is, de a jutalmazásra szolgáló csekély keretösszeg nem tett lehetővé nagyobb differenciálást.)

Problémát okoz a főváros besorolása is a megyék közé, amely mint fenntartó, gyakorlatilag városi önkormányzatként funkcionál, és adatsorai is ezt tükrözik. A fővárosi önkormányzat – az önkormányzati törvény alapján – önállóan gyakorolja a helyi önkormányzatokat megillető feladat- és hatásköröket, így a **kerületi önkormányzatok** nem könyvtárfenntartók, ezért pályázatukat a kiírás értelmében nem vehettük figyelembe. A fővárosi kerületek pályázási lehetőségét azzal teremthettük meg, hogy a jövőben nemcsak a könyvtárt fenntartó, hanem a könyvtárt támogató önkormányzatok is adhassák be pályázatukat. Ez esetben azonban a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár adatainál csak a fővárosi önkormányzat által biztosított összegeket kellene szerepeltetni, de ezt a könyvtár főigazgatója szerint nem tudják megoldani, mert az állománygyarapításra fordítható összeg tartalmazza a kerületek támogatásait is (ezek egyébként összesítve sem haladják meg a 10 millió forintot, s így a főváros első helyezését egyébként sem befolyásolták.)

A megyék és a főváros közötti jelentős különbség várhatóan felháborodást okoz majd a vidéki önkormányzatok körében (hiszen a főváros lakosai számtalan

egyéb típusú közkönyvtárt is használhatnak). Fontos tehát, hogy a művelődési tárca a vidéki könyvtárak felzárkóztatására külön fejlesztési programot dolgozzon ki.

A pályázatok elbírálásának szempontjai az űrlap alapján egyértelműek voltak: kategóriánként (községek, városok és megyei jogú városok, megyék és főváros) 1-2-3. helyezést kapnak azok, akik költségvetésből az egy lakosra jutó legmagasabb állománygyarapítási keretet biztosítják. Azonos összegek (ill. filléres eltérések) esetén az elbírálás második szempontja az 1995. évről az 1996. évre biztosított keret növekménye. A nyertesek nevének kihirdetése előtt a pályázatban szereplő adatokat ellenőriztettük az adott megyei könyvtár szakembereivel, így – a községek esetében – az eredeti rangsort módosítanunk kellett (több pályázó az intézmény teljes költségvetését szerepeltette, nemcsak a beszerzési keretet). A tervezett 6 millió forintos támogatást sikerült kiegészíteni még 1,2 millió forinttal, s így kategóriánként nem csak az első három, hanem az első öt helyezést elért önkormányzat kapott támogatást, valamint különdíjként – szintén kategóriánként – az első három helyezett önkormányzat is kapott címet és – csekélyebb mértékű – támogatást.

1996-ban tehát a következő önkormányzatok kapták a „Könyvtárpártoló Önkormányzat” címet:

	1995 Ft/lakos	1996 Ft/lakos	%	támogatás Ft
Községek:				
I. Máriakémet (Baranya)	333	430	130	1 000 000
II. Devecser (Veszprém)	383	360	94	600 000
III. Kemeneskápolna (Vas)	298	305	103	400 000
IV. Révfülöp (Veszprém)	272	245.49		100 000
V. Ártánd (Hajdú-Bihar)	230	245.10	107	100 000
Városok:				
I. Balatonföldvár (Somogy)	152	325	214	1 000 000
II. Sásd (Baranya)	202	279	138	600 000
III. Bácsalmás (Bács-Kiskun)	141	211	150	400 000
IV. Jászapáti (Jász-Nagykun-Szolnok)	184	196.48	107	100 000
V. Tiszaújváros (Borsod-Abaúj-Zemplén)	200	195.84	98	100 000
Megyék, főváros:				
I. Budapest	51.74	66.03	128	1 000 000
II. Jász-Nagykun-Szolnok	19.65	20.23	103	600 000
III. Somogy (+ Kaposvár megyei j. város)*	16.01	18.77	117	200 000
IV. Bács-Kiskun	12.37	16.83	136	100 000
V. Baranya	10.27	14.00	136	100 000

* A két önkormányzat megállapodás alapján 50-50%-ban tartja fenn a megyei és városi könyvtárt.

Növekmény alapján különdíj:

	1995 Ft/lakos	1996 Ft/lakos	%	támogatás Ft
Községek:				
I. Zalacséb (Zala)	-	41	999	100 000
II. Szihalom (Heves)	22	151	667	60 000
III. Tószeg (Jász-Nagykun-Szolnok)	6.32	39.78	629	40 000
Városok:				
I. Jászárokszállás (Jász-Nagykun-Szolnok)	26	91	350	100 000
II. Dunaújváros (mj)	20	68	337	60 000
III. Tatabánya (mj)	12	34	287	40 000
Megyék:				
I. Hajdú-Bihar	4.63	7.27	157	100 000
II. Baranya	10.27	14.00	136.32	60 000
III. Bács-Kiskun	12.37	16.83	136.05	40 000

**Bariczné Rózsa Mária, tanácsos
MKM Közművelődési Főosztály**

Fókuszban a könyvtár

Tájékoztató az Év Pályázatának nyerteseiről

A Könyvtári Szakmai Kollégium 1996. október 31–november 1-jei ülésén elbírálta a „Fókuszban a könyvtár” című, speciális pályázatra beérkezett kérelmeket. Az elbírálás szempontjainak kialakításában – csakúgy, mint korábban a pályázati témák kiválasztásában – kikérte a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, valamint a Könyvtári és Informatikai Kamara különféle szervezeteinek véleményét.

*

Az 1996. szeptember 15-i beküldési határnápig 474 pályázat érkezett be, közülük a kollégium 345 pályázó számára ítelt meg vissza nem térítendő támogatásként 152 450 000 Ft-ot. (A közel 2,5 milliós többletet saját keretéből fedezte.)

Bár az akció eredményei csak a jövő esztendőben fognak megmutatkozni, a kollégium meggyőződése, hogy a Nemzeti Kulturális Alap Bizottsága által biztosított különtámogatás jelentősen hozzájárult a hazai könyvtárügy korszerűsítéséhez.